

Зустріч з іншим як рушійний механізм формування ціннісної політики. Обґрунтування з позиції філософії романтизму

Артемій Смірнов

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(Київ)

На рубежі XVIII та XIX ст. відбуваються значні зміни у європейській свідомості, які коротко можна описати як антипросвітницьку реакцію: розчарування у спробі в повноті описати раціональну систему устрою всесвіту, виходячи з принципу когерентності знань, здобутих емпіричним шляхом. Одним із важливих її елементів була зміна погляду на природу суб'єкта та суб'єктивності: акцентуація на свободі індивіда, що протиставляється природі та статичним соціальним формам. Яскраве вираження цієї зміни можемо знайти у філософії, яка належить до романтичного напрямку, зокрема у Фіхте, який, міркуючи про засади суб'єктивності, приходиться до заміни класичної картезіанської формули «*cogito ergo sum*» (мислю, отже існую) на «*volo ergo sum*» (хочу, отже існую) (Berlin, 2013, p. 151).

Своєю чергою, заміна засновків людської (і універсальної через дух) суб'єктивності дає змогу казати й про зміну в ставленні до Іншого. Діяльний суб'єкт Фіхте, «Я», перебуваючи у постійному процесі дії та творення, розпізнає себе як «Я» саме через супротив до своєї дії, через неможливість повноцінної реалізації своєї волі. Тож, «Я» неможливе без «не-Я», як і «не Я» неможливе без «Я», оскільки для суб'єкта дія стосовно природи є, певною мірою, єдиною площиною реалізації його свободи. І зовнішній світ «не-Я» також отримує сенс через його протиставлення діяльному «Я» (Fichte, 2018, p. 74).

Певною мірою, ця ідея діяльного суб'єкта знайшла своє вираження в філософських доктринах XIX та XX ст., втративши

початковий трансцендентальний аспект. Доречним у цьому контексті є зауваження Ніцше про те, що бути людиною і творити – означає оцінювати, отже, створювати цінності, виходячи зі своєї сутності вільного суб'єкта в межах кінцевого земного існування (Nietzsche, 2006, p. 43).

У контексті сучасної ситуації, ці дві ідеї – суб'єкта, як того, що усвідомлює свою суб'єктивність через супротив іншого; та суб'єкта як того, що, до того ж, творить через оцінку – також доречно було б імплементувати й у політичне поле, а саме – застосувати їх для аналізу досвіду війни. Це можна зробити за допомогою перенесення визначних характеристик суб'єкта з індивіда на складнішу єдність, якою є нація, або народ.

Відповідно до такого перенесення, формується специфічна картина світу, в якому ці *квазісуб'єктивні* структури вступають у взаємодію з іншим, виходячи з первісного принципу діяльності, і найкраще пізнають себе саме через зіткнення з «Іншим», нашттовхуючись на протидію через розбіжність у цінностях. Це також підтверджує Ніцше, на думку якого, всі народи створили собі власне розуміння «добра і зла», зробивши оцінку, чим засвідчили свою унікальність (Nietzsche, 2006, p. 43).

Також варто згадати про неможливість побудови повноцінного раціоналістичного та когерентного політичного та філософського проекту, який би базувався на універсальному знанні, що робить позиції цих *квазісуб'єктів* украй довільними, базованими на свободі дії, вибору та оцінки.

Відповідно, в такій ситуації, застосування Real Politic до аналізу теперішніх подій виявляється недоречним, оскільки воно передбачає підтримку певного балансу сил у замкненій системі, в той час, як нації є вільними суб'єктами, що визначають себе через цінності, які вони створюють або обирають для себе.

Саме через зіткнення з Іншим відбувається розуміння своєї суб'єктності поза незалежно від того, чи йдеться про «ворога», чи про «друга». І саме через оцінку, через ціннісну оптику, є виправданим захист себе як окремої соціосистеми, окремої культури, народу чи нації. Це важливо розуміти в умовах переоцінки досвіду війни як збереження досвіду суб'єктності

згідно з ціннісною орієнтацією. Відповідно, це дає змогу казати й про важливість збереження етичного виміру в політиці.

Список посилань:

Berlin, I. (2013). *The Roots of Romanticism*. Edited by H. Hardy, foreword by J. Gray. Princeton University Press.

<https://doi.org/10.1515/9781400846696>

Fichte, J. G. (2018). *Science of Knowledge*. Creative Media Partners, LLC.

Nietzsche, F. (2006). *Thus Spoke Zarathustra*. Edited by R. Pippin & A. D. Caro. Cambridge University Press.

Людське надлюдське: зустріч із самим собою через філософську проєкцію

Юліана Яроцька

Національний університет «Києво-Могилянська Академія»

В одному з уривків Ніцшевої «Волі до влади» є наступне міркування про релігію: «Відчуття могутності, коли воно цілком захоплює людину раптово й непереможно, – а це відбувається за будь-яких сильних афектів, – збуджує в людині сумнів у власній особистості: вона не наважується помислити себе причиною цього загадкового відчуття, – і тоді вона уявляє замість себе більш могутню особистість, тобто божество» (Nietzsche, 1888). Так, згідно з Ніцше, виникає релігія. Але варто змістити наголос із метафізичної складової цієї рефлексії на психологічну – і отримаємо цікаве спостереження: не впізнаючи себе в собі, людина відчуває власні відчуття і приписує їх комусь радикально іншому, тобто, божеству. Але фактично це означає, що навіть радикально інше щодо людини – це все ще вона сама. (Принаймні, певна її частина).

Відштовхнувшись від цього міркування, ми можемо зробити крок убік і припустити, що помічений Ніцше феномен – це своєрідний філософський аналог феномену психологічної проєкції, тобто процесу несвідомого перенесення людиною